

**АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА
З ПИТАНЬ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА
І МЕХАНІЗМІВ УРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У ЦЬЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ
ТА ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ***

Анотація

Аналітична записка містить порівняльний аналіз підходів до визначення відповідальності за порушення лісового законодавства та механізмів урегулювання спорів в Україні та державах-членах Європейського Союзу (зокрема, у Німеччині, Франції, Австрії та Фінляндії). У документі також досліджено чинні європейські стандарти й виокремлено вимоги до встановлення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Ключові слова: *Європейський Союз, порушення лісового законодавства, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, врегулювання спорів, медіація.*

Зміст

Вступна частина	4
Основна частина.....	5
1. <i>Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в Європейському Союзі.....</i>	5
2. <i>Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в окремих державах-членах Європейського Союзу</i>	10
3. <i>Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в Україні Потрібно уніфікувати ці назви підрозділів із тими, що зазначені у змісті.....</i>	16
Висновки.....	22

Вступна частина. У контексті глобальних викликів, пов'язаних зі змінами клімату, втратою біорізноманіття та деградацією природних ресурсів, охорона лісів стає одним із ключових пріоритетів екологічної політики як на національному, так і на міжнародному рівнях. Незаконні рубки, неналежне користування лісовими ресурсами й неефективні механізми контролю за дотриманням лісового законодавства є серйозною загрозою для сталого розвитку держав, збереження екологічної рівноваги та виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля.

Для України, яка впевнено рухається шляхом євроінтеграції та прагне до повної імплементації *acquis* Європейського Союзу (далі – ЄС), створення ефективної системи юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства та запровадження сучасних механізмів вирішення спорів у цій сфері є не лише вимогою часу, але й передумовою підвищення інституційної спроможності держави. Водночас лісове законодавство є надзвичайно чутливою сферою, де перетинаються екологічні, економічні та соціальні інтереси, що вимагає зваженого правового регулювання, яке ґрунтується на європейських стандартах. Тому надзвичайно важливими є оцінка та аналіз підходів, які застосовуються на рівні ЄС, а також в окремих державах-членах ЄС для забезпечення притягнення до юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства, а також механізмів вирішення пов'язаних із цим спорів. Актуальність теми зумовлена, з одного боку, необхідністю гармонізації українського законодавства з правом ЄС, а з іншого – прагненням підвищити ефективність протидії екологічним правопорушенням, які негативно впливають на довкілля, здоров'я громадян і довіру до державних інституцій.

В аналітичній записці здійснено порівняльний аналіз юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства та механізмів урегулювання спорів у правових системах окремих держав-членів ЄС, зокрема Німеччини, Франції, Австрії та Фінляндії, а також на основі положень актів права ЄС (зокрема, Регламенту (ЄС) 2023/1115, Директиви (ЄС) 2024/1203). Ці держави-члени ЄС були обрані для аналізу як держави з високим рівнем правової культури та ефективними інституційними механізмами екологічного контролю.

Основна частина

1. Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в Європейському Союзі

Регламент (ЄС) 995/2010 Європейського Парламенту та Ради від 20 жовтня 2010 року про обов'язки операторів, які розміщують деревину та лісоматеріали на ринку (далі – Регламент (ЄС) 995/2010)

Регламент (ЄС) 995/2010¹ є обов'язковим до виконання законодавчим актом, прийнятим із метою скорочення незаконних рубок у лісах на всій території ЄС. Цей Регламент набув чинності в березні 2013 року. Згідно з ним європейським операторам забороняється розміщувати на ринку ЄС незаконно заготовлену деревину та продукцію, отриману з незаконно заготовленої деревини. «Легальна деревина» визначається як деревина, яка відповідає законодавству держав, де вона заготовлена. Європейські оператори, які вперше постачають деревину на ринок ЄС, повинні проявляти «належну обачність». Це стосується деревини, заготовленої в ЄС, а також імпортованої до ЄС.

Положення Регламенту (ЄС) 995/2010 передбачають, що держави-члени ЄС встановлюють правила щодо покарань, які застосовуються за порушення положень цього Регламенту, та вживають усіх необхідних заходів для забезпечення їх виконання. Водночас передбачені покарання повинні бути ефективними, пропорційними та стримуючими і можуть включати, зокрема таке (див. Рис. 1):

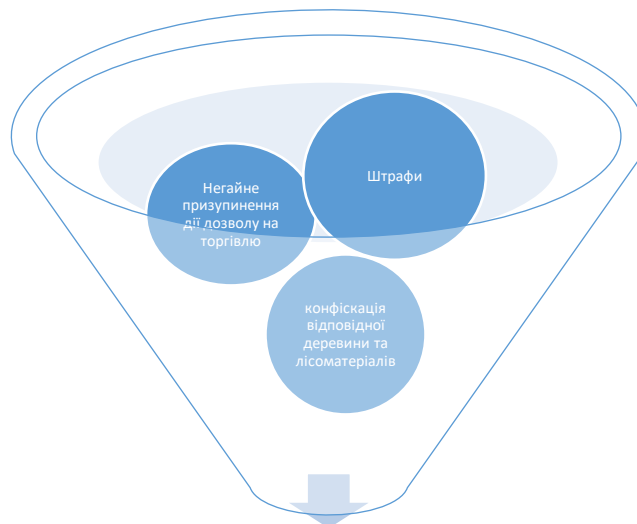

Рис. 1.

До того ж, штрафи мають бути пропорційними екологічній шкоді, вартості відповідної деревини або виробів із неї, а також податковим втратам та економічним збиткам, спричиненим порушенням. Розрахунок розміру штрафу

¹ Regulation (EU) No 995/2010 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 laying down the obligations of operators who place timber and timber products on the market. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02010R0995-20200101>

повинен здійснюватися таким чином, щоб він ефективно позбавляв відповідальних осіб економічної вигоди, отриманої від їхніх діянь, без шкоди для законного права здійснювати професійну діяльність, також поступово має збільшуватися розмір штрафів за повторні правопорушення (стаття 19).

Разом із тим, звертаємо увагу, що у зв'язку із застосуванням із грудня 2025 року окремих положень Регламенту (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про надання доступу на ринок Союзу та експорт із Союзу певних товарів і продуктів, пов'язаних зі знищенням і деградацією лісів, і про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010, Регламент (ЄС) 995/2010 буде скасовано.

Регламент (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про надання доступу на ринок Союзу та експорт із Союзу певних товарів і продуктів, пов'язаних зі знищенням і деградацією лісів, і про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010 (далі – Регламент (ЄС) 2023/1115)

Регламент (ЄС) 2023/1115² запроваджує нові зобов'язання суб'єктів підприємницької діяльності (далі – компанії) щодо належної перевірки деревини та виробів із деревини на європейському ринку з метою запобігання вирубці лісів та їх деградації. Зокрема, компанії повинні гарантувати, що продукція, яка розміщується на ринку ЄС, продається або експортується з ЄС, не пов'язана з практиками незаконної вирубки лісів або їх деградації.

Відповідно до положень Регламенту (ЄС) 2023/1115 держави-члени повинні передбачити покарання, які застосовуватимуться до порушників цього Регламенту, і повинні вжити всіх необхідних заходів для забезпечення їх застосування у разі скоєння відповідного правопорушення. Держави-члени ЄС повинні повідомити Європейську Комісію про ці правила та заходи, а також невідкладно інформувати її про будь-які подальші зміни, що впливають на них.

Водночас покарання повинні бути ефективними, пропорційними та стримуючими і мають включати:

- штрафи, пропорційні екологічній шкоді та вартості відповідних товарів або відповідної продукції. Рівень таких штрафів розраховується таким чином, щоб забезпечити ефективне позбавлення відповідальних осіб економічної вигоди, отриманої від їхніх порушень, і поступово підвищувати рівень таких штрафів за повторні порушення. У випадку юридичної особи, максимальна сума такого штрафу повинна становити щонайменше 4 % від загального річного обороту оператора або продавця на території ЄС за фінансовий рік, що передував прийняттю рішення про накладення штрафу;
- конфіскацію відповідної продукції у оператора та/або продавця;
- конфіскацію доходів, отриманих оператором та/або продавцем від операцій із відповідною продукцією;

² Regulation (EU) 2023/1115 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on the making available on the Union market and the export from the Union of certain commodities and products associated with deforestation and forest degradation and repealing Regulation (EU) № 995/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02023R1115-20241226>

- тимчасове виключення на максимальний термін до 12 місяців із процесів публічних закупівель та доступу до державного фінансування, включаючи тендерні процедури, гранти та концесії;

- тимчасову заборону розміщувати на ринку чи експортувати відповідні товари й відповідну продукцію у разі серйозного порушення або вчинення повторних порушень;

- заборону застосування спрощеного механізму належної перевірки, передбаченого статтею 13, у разі серйозного порушення або неодноразових порушень.

Крім того, держави-члени ЄС повинні повідомляти Європейську Комісію про остаточні судові рішення щодо юридичних осіб про порушення цього Регламенту та накладені на них штрафи протягом 30 днів із дати, коли судові рішення стають остаточними. Комісія публікує на своєму вебсайті перелік таких рішень.

Варто відмітити, що в жовтні 2024 року Рада ЄС схвалила пропозицію Європейської Комісії відкласти дату застосування Регламенту (ЄС) 2023/1115 на один рік, починаючи з 30 грудня 2024 року³. У зв'язку з цим зобов'язання, що випливають з цього Регламенту, будуть обов'язковими з:

- 30 грудня 2025 року – для середніх та великих підприємств;
- 30 червня 2026 року – для малих та мікропідприємств.

Директива (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист довкілля за допомогою кримінального права, що замінює Директиви 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС (далі – Директива (ЄС) 2024/1203)

Директива (ЄС) 2024/1203⁴ посилює кримінальну відповідальність за вчинення правопорушень у сфері довкілля та вимагає від держав-членів ЄС забезпечити прийняття відповідного національного законодавства до 21 травня 2026 року. Директива також встановлює суворий режим покарань, якого держави-члени ЄС повинні будуть дотримуватися, а також перелік нових видів протиправної поведінки, що мають бути визнані державами-членами ЄС саме як кримінальні правопорушення (злочини), зокрема й таких, що пов'язані з вирубкою та деградацією лісів, а саме розміщення на ринку та експорт відповідних товарів (великої худоби, какао, олії, пальмової олії, каучуку, сої, деревини) та похідних продуктів з порушенням Регламенту (ЄС) 2023/1115. Такі товари та продукція не можуть бути доступні на ринку, за винятковим випадків, коли: вони не є продуктами вирубки лісів; вони були вироблені згідно з

³ Application of EUDR Regulation on deforestation-free products delayed until December 2025. *Website of the European Commission*. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/news/application-eudr-regulation-deforestation-free-products-delayed-until-december-2025>

⁴ Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02024L1203-20240430>

відповідним законодавством держави-виробника; на них поширюється дія механізму належної перевірки.

Ще одним важливим кроком є визначення на рівні ЄС конкретних кримінальних покарань за вчинення правопорушень, що є ефективними, пропорційними та стримуючими, та застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб.

Так, встановлюються мінімальні строки позбавлення волі, які держави-члени обов'язково повинні застосовувати до фізичних осіб у відповідних випадках (частина друга статті 5 Директиви (ЄС) 2024/1203). Щодо додаткових стягнень, то вони включають, зокрема: зобов'язання відновити довкілля протягом певного періоду або, якщо це неможливо, виплатити компенсацію за завдану шкоду, накладення штрафів, позбавлення доступу до державного фінансування або анулювання дозволів та авторизацій на здійснення діяльності, яка призвела до правопорушення, а також публікацію всього або частини судового рішення щодо скоєного правопорушення, якщо в цьому є суспільний інтерес.

Додаткові покарання для фізичних осіб також включають позбавлення права обіймати керівну посаду того ж типу, що й та, під час перебування на якій було скоєно правопорушення, або тимчасове позбавлення права балотуватися на державні посади.

Щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб, стаття 6 Директиви (ЄС) 2024/1203 покладає на держави-члени ЄС зобов'язання забезпечити притягнення таких осіб до відповідальності за передбачені правопорушення, якщо ці правопорушення були скоєні на користь юридичної особи будь-якою особою, яка обіймає в ній керівну посаду, або підлеглими співробітниками, за відсутності нагляду чи контролю. Юридичні особи також зобов'язані запровадити механізми належної перевірки для покращення дотримання екологічних стандартів, а також опублікуванню підлягають повністю або частково судові рішення, пов'язані зі скоєним правопорушенням, якщо в цьому є суспільний інтерес.

Щодо штрафів, що накладаються на юридичних осіб, стаття 7 Директиви (ЄС) 2024/1203 встановлює, що держави-члени ЄС повинні забезпечити та передбачити в національному законодавстві накладення як обов'язкових, так і додаткових штрафів.

Серед додаткових санкцій, що накладаються на юридичних осіб, також є зобов'язання відновити довкілля протягом певного періоду часу або, якщо це неможливо, виплатити компенсацію за завдану шкоду, позбавлення їх права на отримання державної допомоги, закриття їх підприємств, судовий нагляд тощо.

У статті 11 Директиви (ЄС) 2024/1203 передбачено строк давності для правопорушень, що охоплюються цією Директивою, який, залежно від передбачених покарань, становитиме три, п'ять або десять років, та встановлюються правила юрисдикції, які, враховуючи предмет, є важливими для правильного застосування Директиви, оскільки значна частина правопорушень, скоєних у сфері довкілля, мають транскордонний характер.

Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року про екологічну відповідальність щодо запобігання та усунення екологічної шкоди
(далі – Директива 2004/35/ЄС)

Директива 2004/35/ЄС⁵ встановлює принцип «забруднювач платить», який передбачає, що особа, яка спричинила шкоду довкіллю, має її усунути або компенсувати. Незважаючи на той факт, що Директива не згадує ліси як окремий об'єкт регулювання, її положення можуть бути застосовані щодо шкоди, яка спричиняється природним ресурсам, зокрема біорізноманіттю (охоронювані види та природні середовища, визначені в Директивах 92/43/ЄЕС і 2009/147/ЄС). Так, порушення лісового законодавства може спричинити екологічну шкоду, що підпадатиме під дію Директиви 2004/35/ЄС, якщо:

- вирубка зачіпає охоронювані види тварин чи рослин, що мешкають у лісі;
- вирубка здійснюється у мережі Natura 2000;
- вирубка може спричинити ерозію ґрунтів або забруднення вод тощо.

Наприклад, якщо суб'єкт господарювання здійснив незаконну вирубку лісу в мережі Natura 2000, і це призвело до зникнення середовища існування охоронюваних видів тварин або рослин, то це підпадає під дію Директиви 2004/35. У такому випадку компетентний орган з охорони довкілля зобов'язує винну сторону відновити порушене середовище або вживає компенсаційних заходів.

⁵ Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0035-20190626>

2. Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в окремих державах-членах Європейського Союзу

Німеччина. Загальні принципи, основи лісового законодавства та сталого управління лісами викладені у Федеральному законі про ліси (Gesetz zur Erhaltung des Waldes und zur Förderung der Forstwirtschaft (Bundeswaldgesetz))⁶. Водночас окремі закони кожної із 16 федеральних земель про ліси конкретизують положення Федерального закону про ліси, зокрема в частині контролю, відповідальності та порядку лісокористування.

Так, наприклад, Баварським законом про ліси від 22 липня 2005 року⁷ передбачено адміністративну відповідальність за порушення лісового законодавства. Стаття 46 зазначеного закону встановлює такі штрафи:

- до двадцяти п'яти тисяч євро може бути накладено на особу, яка: умисно або з необережності знищує ліс; проводить рубки без дозволу; здійснює суцільну рубку в лісі без дозволу;

- до десяти тисяч євро може бути накладено на особу, яка: навмисно або з необережності не виконує певні лісогосподарські заходи або здійснює заборонені дії всупереч розпорядженню, що підлягає примусовому виконанню; здійснює самовільне поновлення лісів; порушує зобов'язання, встановлені при наданні дозволу на проведення суцільних рубок або початкового заліснення;

- до двох тисяч п'ятисот євро може бути накладено на особу, яка: навмисно або з необережності дозволяє худобі випасатися в чужому лісі; випасає худобу в лісі без нагляду пастуха або в зонах лісовідновлення, якщо це не дозволено існуючими правовідносинами або відбувається всупереч обмеженням її прав на випас; навмисно або з необережності залишає худобу в чужому лісі за межами огороженої території без належного нагляду чи охорони або виганяє худобу за межі стежок без дозволу.

Також штраф може бути накладений на кожного, хто: навмисно або з необережності перебуває в лісі без дозволу; самочинно пиляє або рубає деревину; використовує пристрої, призначені для перекриття шляхів або для захисту місць відновлення лісу, і залишає їх; встановлює намети або трейлери; палить тощо.

Варто також зауважити, що в Німеччині криміналізовано дії, що спричиняють серйозну екологічну шкоду, у тому числі внаслідок незаконної вирубки лісів або знищення природних середовищ існування, та передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років або штрафу (стаття 329 Кримінального кодексу Німеччини⁸).

Основними актами, що регулюють питання врегулювання спорів у сфері лісового законодавства, є Федеральний закон про ліси, закони федеральних

⁶ Gesetz zur Erhaltung des Waldes und zur Förderung der Forstwirtschaft (Bundeswaldgesetz). URL: [BWaldG - Gesetz zur Erhaltung des Waldes und zur Förderung der Forstwirtschaft](http://www.gesetze-im-internet.de/bwaldg/)

⁷ Bayerisches Waldgesetz (BayWaldG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 22. Juli 2005 (GVBl S. 313) BayRS 7902-1-L. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayWaldG>

⁸ Strafgesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

земель, Закон про адміністративне провадження⁹ та Кодекс адміністративного судочинства¹⁰. Так:

- стаття 9 Федерального закону про ліси передбачає компетенцію федеральних земель у здійсненні контролю за дотриманням лісового законодавства;

- статті 68–73 Кодексу адміністративного судочинства передбачають обов’язковий досудовий розгляд справи через оскарження адміністративного рішення до відповідного органу перед поданням позову до суду;

- статті 1–10 Закону про адміністративне провадження регулюють загальні принципи адміністративної процедури.

У випадку, якщо адміністративний розгляд не задовольнив заявника, спір може бути переданий до адміністративного суду. Стаття 40 Кодексу адміністративного судочинства передбачає, що адміністративні суди компетентні розглядати публічно-правові спори, які не належать до юрисдикції інших судів.

Хоча в Німеччині врегулювання спорів у сфері лісового господарства шляхом медіації не передбачено в лісовому законодавстві, проте це питання врегульоване в Законі про медіацію як універсальний механізм альтернативного вирішення спорів у публічно-правових та приватно-правових відносинах¹¹.

Франція. Французький Лісовий кодекс (Code forestier)¹² встановлює комплекс правових норм, що регулюють охорону, управління, експлуатацію та відновлення лісів. Порушення цих норм може бути кваліфіковано як злочин або адміністративне правопорушення відповідно до статті L161-1 Code forestier.

У лісах та заповідних лісах незаконними рубками є:

- несанкціоновані рубки;
- рубки, що не відповідають податковим зобов’язанням власника відповідної території.

У лісах і лісогосподарствах, які не підпадають під гарантії сталого управління, незаконними рубками є рубки без дозволу:

- у лісовому господарстві, яке зобов’язано отримати відповідний адміністративний дозвіл, але на момент рубки не має такого дозволу;
- на одній ділянці, площа якої перевищує або дорівнює пороговому значенню в 1 га, і при цьому видаляється більше половини обсягу дерев у високостовбурному лісі (стаття L312-11).

Штрафи за незаконну рубку та невиконання планів відновлення (статті L362-1 – L362-3, L312-12):

- 20 000 євро штрафу за перші два гектари незаконної вирубки;
- 60 000 євро за кожен наступний гектар.

Щодо адміністративних заходів:

- у випадку незаконної рубки або порушення плану управління, рубка та вивезення деревини мають бути негайно зупинені, а використані матеріали та обладнання – конфісковані;

⁹ Verwaltungsverfahrensgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/>

¹⁰ Verwaltungsgerichtsordnung. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/>

¹¹ Mediationsgesetz (MediationsG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/mediationsg/BJNR157710012.html>

¹² Code forestier (nouveau). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025244092/

- ігнорування рішення про зупинення рубки карається позбавленням волі на 6 місяців і штрафом у тому ж розмірі – 20 000 євро за перші два гектари та 60 000 євро – за кожен наступний;

- якщо після вирубки не проведено передбачені планом заходи з відновлення лісу у встановлений строк (або в будь-якому разі протягом 5 років), винна особа повинна сплатити штраф 2 000 євро за кожен зрубаний гектар.

Крім того, адміністративний орган після отримання висновку регіонального центру лісової власності може вимагати від власника земельної ділянки проведення робіт із відновлення лісу на земельній ділянці, що постраждала від рубки, протягом строку, встановленого адміністративним органом. Якщо ж власника засуджено за незаконну рубку, адміністративний орган може зобов'язати його подати змінений або новий план поступового ведення господарства. У разі неподання документів у визначений строк, план вважається таким, що втратив чинність. Адміністрація також має право зобов'язати власника виконати лісовідновні роботи у визначений строк.

Якщо після остаточної вирубки на площі, що перевищує встановлений поріг, не здійснюється:

природне відновлення;

або штучна реконструкція лісу протягом 5 років –

то особа, яка здійснювала рубку або є власником земельної ділянки, зобов'язана сплатити штраф у розмірі 1 200 євро за кожен зрубаний гектар (стаття L163-2).

Якщо постачальник (підрядник) без поважних причин перешкоджає відновленню у встановлений термін, він також несе відповідальність у вигляді аналогічного штрафу.

Загалом варто зазначити, що у Франції у будь-яких лісах заборонено здійснювати вирубку або вивезення деревини діаметром менше 20 см в обхваті, якщо деревам менше 10 років. Порушення карається штрафом 5-го класу – до 1 500 євро (стаття R163-1)¹³.

У випадках, що стосуються державних або муніципальних лісів, спірні ситуації можуть вирішуватися в адміністративному порядку. Управління такими лісами здійснює Національне управління лісового господарства (ONF). Воно має повноваження:

здійснювати контроль;

складати протоколи про правопорушення;

представляти інтереси держави в адміністративних процедурах.

У разі оскарження рішень ONF або місцевої влади, справа розглядається в адміністративному суді відповідно до положень Кодексу адміністративного судочинства Франції¹⁴.

Право на подання цивільного позову постраждалими особами у випадку шкоди, заподіяної лісу, прямо не закріплюється в Лісовому кодексі, але впливає з цивільного законодавства Франції. Так, стаття 1240 Цивільного кодексу

¹³ Quelles sont les sanctions encourues en cas de coupe illicite ou de non reconstitution suite à coupe rase? *Website of Prefet de l herault*. URL: <https://www.herault.gouv.fr/Actions-de-l-Etat/Agriculture-et-foret/Foret/Coupes-de-bois/Les-sanctions-encourues-en-cas-de-coupe-illicite-ou-de-non-reconstitution-suite-a-coupe-rase>

¹⁴ Code de justice administrative. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070933/

Франції передбачає, що будь-яка дія особи, що завдала шкоди іншій особі, зобов'язує особу, з вини якої сталася шкода, її відшкодувати¹⁵. Тобто, якщо шкоду заподіяно, наприклад, незаконною вирубкою дерев, власник ділянки може подати цивільний позов до суду загальної юрисдикції, процедурні питання такого позову регулюються Цивільним процесуальним кодексом Франції¹⁶. Крім того, відповідно до статті 1530 Цивільного процесуального кодексу власники лісів також можуть використовувати механізм медіації, якщо сторони добровільно погоджуються на досудове врегулювання.

Австрія. Основним нормативно-правовим актом, що регулює сферу лісокористування в Австрії, є Закон про ліси від 1975 року (Forstgesetz 1975)¹⁷. Цей закон встановлює правові основи ведення лісового господарства, охорони лісів, їх відновлення, захисту від шкідників, лісових пожеж та ерозії, а також правила використання лісових ресурсів.

Положення статті 174 Закону про ліси визначає перелік правопорушень, що караються штрафами. До таких правопорушень, зокрема належать:

- порушення заборони на вирубку дерев, передбаченої статтею 80 цього Закону;
- проведення суцільної рубки всупереч забороні, передбаченій у статті 82 цього Закону;
- нездійснення лісовідновлення або покращення регенерації лісів;
- незаконна зміна цільового призначення лісу;
- недотримання умов дозволу на рубку;
- порушення правил використання лісових доріг та низка інших правопорушень.

За вчинення перелічених вище правопорушень передбачені санкції у вигляді штрафів розміром від 150 до 3630 євро або позбавлення волі на строк до двох тижнів.

У випадках, коли порушення лісового законодавства призводить до значної шкоди довкіллю або є умисним, можуть застосовуватися положення Кримінального кодексу Австрії (Strafgesetzbuch)¹⁸, зокрема:

- навмисне заподіяння шкоди довкіллю (стаття 180);
- необережне заподіяння шкоди довкіллю (стаття 181);
- навмисне пошкодження середовищ існування в охоронних територіях (стаття 181h);
- грубе необережне пошкодження середовищ існування в охоронних територіях (стаття 181i).

У разі порушення положень Закону про ліси, компетентні органи (наприклад, лісова інспекція) мають право:

- складати протоколи про адміністративні правопорушення;

¹⁵ Code civil. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/

¹⁶ Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/

¹⁷ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Forstgesetz 1975. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010371>

¹⁸ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>

- виносити постанови про накладення штрафів або інших адміністративних санкцій.

Згідно зі статтею 174 цього Закону особа, яка вчинила правопорушення, може бути притягнута до відповідальності у вигляді штрафу або адміністративного арешту.

Водночас особи, які не згодні з рішенням адміністративного органу, мають право: подати апеляцію до вищого адміністративного органу; звернутися до Федерального адміністративного суду для перегляду рішення. Ці процедури регулюються положеннями Закону про загальну адміністративну процедуру¹⁹.

У цивільних справах, пов'язаних із лісовим законодавством Австрії (наприклад, спори щодо меж ділянки, відшкодування шкоди тощо), спори вирішуються за загальною процедурою цивільного судочинства, яка регулюється Цивільним процесуальним кодексом Австрії²⁰.

Фінляндія. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання лісового господарства у Фінляндії, є Закон про лісове господарство²¹, Закон про Лісове агентство (Metsäkeskus Act), Закон про злочини проти довкілля та природних ресурсів.

У випадку, якщо є підстави вважати, що рубка або інша діяльність порушує закон, Лісове агентство Фінляндії може негайно заборонити початок робіт. Рішення оформлюється письмово та може супроводжуватися вимогою про виплату штрафу відповідно до Закону про штрафні санкції (1113/90) (стаття 16 Закону про лісове господарство).

Також стаття 18 Закону про лісове господарство регулює питання покарання за вчинені правопорушення у сфері лісового господарства.

Так, на будь-яку особу, яка не виконує обов'язок щодо подання декларації про використання лісу, встановлений статтею 14 цього Закону, або подає її після граничного терміну, накладається штраф за неповідомлення про використання лісу.

На особу накладається штраф, якщо тільки більш суворе покарання не передбачено іншим законом, коли вона порушує правила рубки, встановлені статтею 5, не дотримується положень щодо створення нового деревостану згідно зі статтею 8, правил рубки в лісових зонах вище межі деревостану або охоронних зонах, визначених статтями 12 або 13.

Якщо значна фінансова вигода була отримана в результаті вищезгаданих дій або якщо дії були вчинені у спосіб, що демонструє явну зневагу до заборон і приписів цього Закону, правопорушник підлягає покаранню у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення з максимальним строком до двох років.

Стаття 19 Закону про лісове господарство визначає можливість конфіскації незаконного прибутку відповідно до Кримінального кодексу, з урахуванням витрат на відновлення.

¹⁹ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005768>

²⁰ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Zivilprozessordnung. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

²¹ Skogslag. URL: <https://www.fao.org/faolex/results/details/ru/c/LEX-FAOC011641/>

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють вирішення спорів у сфері лісового господарства, є Закон про лісове господарство, Закон про адміністративне провадження²², Закон про адміністративне судочинство²³, Закон про медіацію в цивільних справах у судах загальної юрисдикції²⁴.

Стаття 7 Закону про адміністративне судочинство передбачає, що оскаржити адміністративне рішення може особа, щодо якої прийнято рішення або прав, обов'язків чи інтересів якої воно безпосередньо стосується, а також особа, право на оскарження якої прямо передбачено законом. Апеляційна скарга може бути подана також суб'єктом владних повноважень, якщо оскарження необхідне в суспільних інтересах, які захищає цей суб'єкт владних повноважень. Також зазначеним Законом врегульовано порядок і строки подання позову до адміністративного суду.

²² Hallintolaki. URL: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2003/434>

²³ Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa. URL: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2019/808>

²⁴ Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa. URL: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2005/663>

3. Відповідальність за порушення лісового законодавства і механізми врегулювання спорів у цій сфері в Україні

Основними нормативними актами, які формують систему лісового законодавства України, є Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»²⁵, Лісовий кодекс України (далі – Кодекс)²⁶, Закон України «Про рослинний світ»²⁷. На охорону лісів також спрямовано дію Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів»²⁸. Питання правового режиму земель лісового фонду регулюються також земельним законодавством, а питання оподаткування у цій сфері – Податковим кодексом України.

Базовим законом, яким регулюються правові відносини в галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, включаючи лісові, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – Закон). Закон містить розділ XIV щодо вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища та розділ XV, що стосується відповідальності за порушення у цій сфері.

Спори в галузі охорони навколишнього природного середовища вирішуються судом, місцевими радами чи органами, які утворюються ними, відповідно до їх компетенції та в порядку, встановленому законодавством України. Спори підприємств, установ і організацій України в галузі охорони навколишнього природного середовища з підприємствами, установами та організаціями інших держав розглядаються комісіями, що утворюються на паритетних засадах із представників України і заінтересованих держав, або третейським судом.

Структуру розділу XV «Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища» Закону наведено на Рис. 2.

²⁵ Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

²⁶ ЛІСОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ : Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

²⁷ Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-ХІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

²⁸ Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2860-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15#Text>

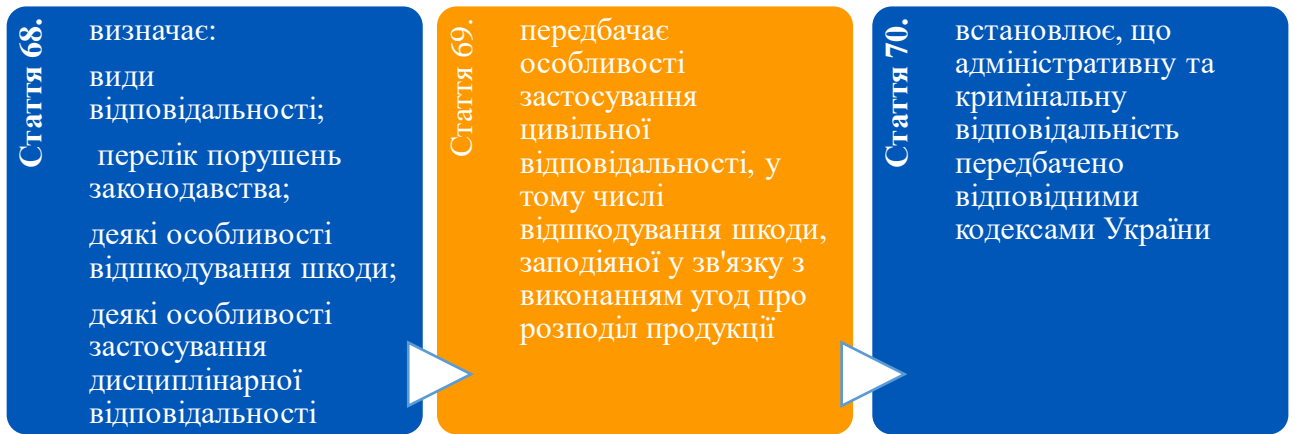

Рис. 2.

Спеціальним законодавчим актом у сфері регулювання лісових відносин є Кодекс, яким визначаються особливості використання лісових ресурсів у порядку загального і спеціального використання, залежно від їх видів.

Кодекс містить розділ, присвячений як вирішенню спорів, так і відповідальності за порушення лісового законодавства (розділ VI, який складається із двох глав). Відповідальності присвячено главу 21, яка включає в себе статті щодо органів, що вирішують спори з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів, та стосовно виконання рішень відповідних органів щодо спорів з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

Структуру глави 22 Кодексу, також присвяченої питанням відповідальності, наведено на Рис. 3:

Рис. 3.

Порівняльний аналіз норм Закону та Кодексу свідчить, що види та особливості відповідальності в них переважно корелюються. Так, порушення лісового законодавства в Україні тягне за собою такі види відповідальності: дисциплінарну, адміністративну, цивільну (цивільно-правову) та кримінальну. Лісове законодавство містить положення щодо притягнення до відповідальності – позбавлення (повністю або частково) посадових осіб та спеціалістів, винних у порушенні вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та

використання природних ресурсів, премій за основними результатами господарської діяльності (частина сьома статті 68 Закону).

Адміністративна відповідальність є найпоширенішим видом відповідальності, який охоплює майже всі порушення, передбачені статтею 105 Кодексу. Натомість, кримінальна відповідальність передбачена за порушення з тяжкими наслідками (завданням істотної шкоди). Співвідношення порушень, передбачених частиною другою статті 105 Кодексу, положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП)²⁹ та Кримінального кодексу України (КК України)³⁰, наведено в Табл. 1.

Таблиця 1.

Види порушень	Статті КУпАП	Статті КК України
Незаконне вирубування та пошкодження дерев і чагарників	Стаття 65. Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка	Стаття 246. Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу
Знищення або пошкодження лісу внаслідок підпалу або недбалого поводження з вогнем, порушення інших вимог пожежної безпеки в лісах	Стаття 77. Порушення вимог пожежної безпеки в лісах	Стаття 245. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу
Знищення або пошкодження лісу внаслідок його забруднення хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими і побутовими відходами, стічними водами, іншими шкідливими речовинами, підтоплення, осушення та інших видів шкідливого впливу	Стаття 72. Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками	Стаття 245. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу
Засмічення лісів побутовими і промисловими відходами	Стаття 73. Засмічення лісів відходами	-
Порушення строків лісовідновлення та інших вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених законодавством у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів	Стаття 68. Порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів	-
Знищення або пошкодження лісових культур, сіянець або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також природного підросту та	Стаття 66. Знищення або пошкодження підросту в лісах	-

²⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

³⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

самосіву на землях, призначених для відновлення лісу		
Порушення правил зберігання, транспортування та застосування засобів захисту лісу, стимуляторів росту, мінеральних добрив та інших препаратів	-	Стаття 247. Порушення законодавства про захист рослин
Розкорчовування лісових ділянок і використання їх не за призначенням, у тому числі для спорудження жилих будинків, виробничих та інших будівель і споруд без належного дозволу	Стаття 63. Незаконне використання земель державного лісового фонду	-
Самовільна заготівля сіна та випасання худоби на лісових ділянках	Стаття 70. Самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід	-
Порушення правил заготівлі лісової підстилки, лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо	Стаття 70. Самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід	-
Заготівля лісових ресурсів способами, що негативно впливають на стан і відтворення лісів	Стаття 67. Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку	-
Порушення порядку заготівлі та вивезення деревини, заготівлі живиці і використання інших лісових ресурсів	Стаття 64. Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці	Стаття 246. Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу
Невнесення плати за використання лісових ресурсів у встановлені строки	-	-
Знищення та пошкодження відмежувальних знаків у лісах	Стаття 75. Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах	-
Введення в дію нових і реконструйованих підприємств, споруд та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає негативному впливу на стан і відтворення лісів	Стаття 71. Введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси	-
Порушення строків повернення лісових ділянок, що перебувають у тимчасовому користуванні,	Стаття 49. Порушення права державної власності на ліси (частково)	-

або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням		
Пошкодження сіножатей, пасовищ і ріллі на землях лісогосподарського призначення	Стаття 69. Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду	-
Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках	Стаття 74. Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду	-
Невиконання приписів державної лісової охорони та органів виконавчої влади, які здійснюють державний контроль за додержанням законодавства у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів	Стаття 188-5. Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів	-
Порушення вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів	Стаття 68. Порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів	-

Слід також звернути увагу, що стаття 76 КУпАП передбачає відповідальність за знищення корисної для лісу фауни, а у КК України встановлюється відповідальність за контрабанду лісоматеріалів та цінних порід дерев (стаття 201-1) і за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (стаття 252).

Незалежно від притягнення винних осіб до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності, шкода, заподіяна внаслідок порушень лісового законодавства, підлягає відшкодуванню. Загальні підстави цивільної відповідальності, установлені главою 82 Цивільного кодексу України, дещо деталізуються в лісовому законодавстві.

Особливості цивільної відповідальності за порушення лісового законодавства

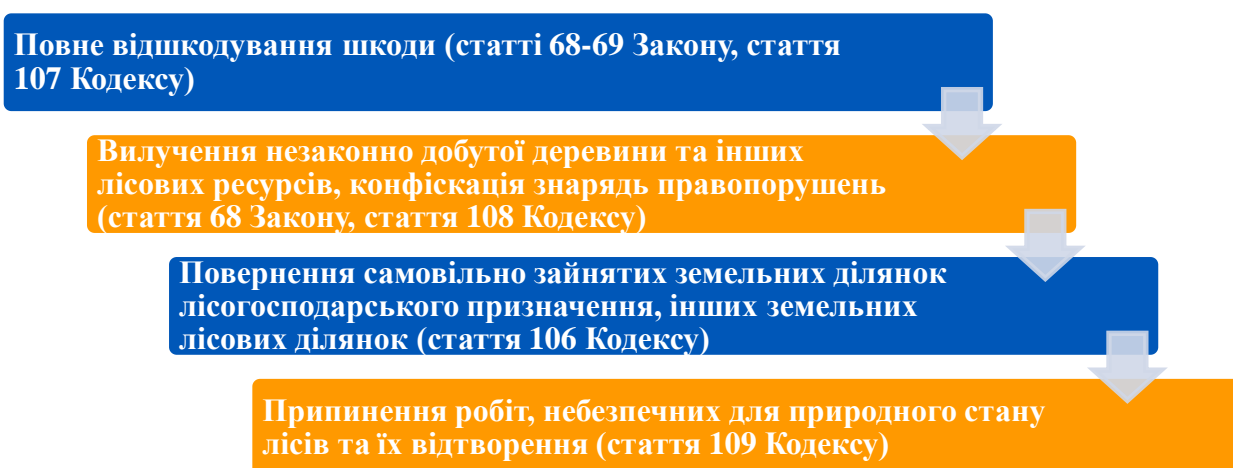

Рис. 4.

Питання визначення шкоди, завданої лісу, регулюються постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу»³¹ та «Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд»³². Втрати лісогосподарського виробництва, спричинені вилученням лісових земель і чагарників для використання їх у цілях, не пов'язаних із веденням лісового господарства, визначаються на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення втрат лісогосподарського виробництва»³³.

Спори з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів вирішуються в установленому порядку органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади з питань лісового господарства та з питань охорони навколишнього природного середовища, судами. Відносини щодо прийняття, набрання чинності, оскарження в адміністративному порядку, виконання, припинення дії адміністративних актів у сфері лісових відносин регулюються Законом України «Про адміністративну процедуру» з урахуванням особливостей, визначених Кодексом (стаття 3 Кодексу). Віднесення спорів до повноважень того чи іншого органу залежить від предмета такого спору. Так, Кодексом встановлено такий розподіл за предметами (Рис. 5):

³¹ Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=665-2008-%D0%BF&p=1243760142497024#Text>

³² Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text>

³³ Про затвердження Порядку визначення втрат лісогосподарського виробництва: постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2023 року № 588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2023-%D0%BF#Text>

Центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері лісового господарства, зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища

- спори, пов'язані з охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів, що перебувають у державній власності

Органи місцевого самоврядування

- спори, пов'язані з охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів, що перебувають у комунальній власності

Суди

- спори з питань володіння, користування і розпорядження лісами, які перебувають у власності громадян і юридичних осіб;
- у разі незгоди з рішеннями інших органів - будь-які спори

Рис. 5.

Рішення органів виконавчої влади з питань лісового господарства, охорони навколишнього природного середовища, органу місцевого самоврядування щодо спорів з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів набирають чинності з дня їх прийняття. Оскарження відповідного рішення в суді зупиняє його виконання. Виконання рішення щодо спору з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів здійснюється органом, який його прийняв.

Висновки. Системи відповідальності в державах-членах ЄС мають комплексний і багаторівневий характер. Вони включають адміністративну, кримінальну, а також цивільну відповідальність, що дозволяє забезпечити ефективне реагування на порушення лісового законодавства. Наприклад, у Франції за незаконні рубки передбачено значні штрафи – до 20 000 євро за перші два гектари та 60 000 євро за кожен наступний, а також обов'язок відновлення лісів або навіть тимчасову заборону на здійснення діяльності. У Німеччині федеральні лісові закони (зокрема, у Баварії) передбачають адміністративні штрафи до 25 000 євро, а Кримінальний кодекс дозволяє застосовувати покарання у вигляді позбавлення волі за спричинення серйозної екологічної шкоди.

Водночас акти права ЄС формують загальні стандарти, обов'язкові для держав-членів ЄС. Так, Регламент (ЄС) 2023/1115 встановлює вимоги до юридичних та фізичних осіб щодо недопущення торгівлі продукцією, пов'язаною з вирубкою або деградацією лісів, передбачаючи штрафи до 4 % річного обороту компанії та конфіскацію незаконного прибутку. Директива (ЄС) 2024/1203 посилює кримінальну відповідальність за вчинення правопорушень у сфері довкілля та вимагає від держав-членів ЄС забезпечити, щоб така діяльність стала караною згідно з їх законодавством до 21 травня 2026 року.

У державах-членах ЄС із федеративною формою державного устрою, таких як Німеччина та Австрія, законодавство функціонує на кількох рівнях. Це дозволяє враховувати регіональні особливості, але вимагає чіткої координації між органами влади.

Механізми врегулювання спорів у державах-членах ЄС забезпечують широкі можливості для досудового та судового врегулювання спорів. У Франції власники можуть подавати цивільні позови про відшкодування шкоди на підставі статті 1240 Цивільного кодексу, а також оскаржувати дії лісової адміністрації в адміністративному суді. У Фінляндії рішення Лісового агентства можуть бути оскаржені в Адміністративному суді, а для приватних спорів дозволена медіація згідно з окремим законом.

Законодавство України, попри формальну наявність усіх видів відповідальності (адміністративної, кримінальної, цивільної, дисциплінарної), залишається менш ефективним із погляду правової визначеності та правореалізації. Наприклад, законодавством не передбачено повноважень Кабінету Міністрів України на встановлення такс для визначення шкоди лісу, що суперечить принципу законності. Крім того, механізми досудового врегулювання або медіації не мають належного розвитку.

Наявність ефективної системи відповідальності за порушення лісового законодавства в державах-членах ЄС пов'язана також із чіткою структурою інституційного контролю. Наприклад, у Франції цю функцію виконує Національне управління лісового господарства, а в Німеччині – відповідні інспекції федеральних земель. В Україні ж повноваження між центральними органами виконавчої влади часто перетинаються або нечітко визначені, що ускладнює реалізацію механізмів відповідальності та контроль за порушеннями.

Зважаючи на вищенаведене, із метою виконання зобов'язань як держави-кандидата на членство в ЄС, для України, зокрема, важливо:

- ініціювати перегляд та адаптацію положень національного законодавства відповідно до ключових актів права ЄС, зокрема нещодавно прийнятих Регламенту (ЄС) 2023/1115 та Директиви (ЄС) 2024/1203;

- запровадити в національному законодавстві чіткі механізми притягнення юридичних та фізичних осіб до кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства;

- переглянути чинну систему такс і санкцій за шкоду, завдану лісовим ресурсам;

- забезпечити чітке розмежування повноважень між центральними органами виконавчої влади. Усунути дублювання та правову невизначеність у сфері контролю, нагляду й розгляду спорів;

- законодавчо закріпити можливість застосування медіації та інших форм досудового врегулювання спорів у сфері лісових правовідносин.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*